

Johnny Hagberg är kyrkoherde i Järpås och en välkänd kulturpersonlighet i Västergötland. Han har producerat ett stort antal böcker och skrifter om landskapets kultur och historia och är ordförande i Föreningen för Västgötalitteratur. Johnny Hagberg är också ledamot av Vitterhetsakademien och Kungliga Gustav Adolfs Akademien.

Rovdjursjakt i Västergötland

Varg är ett högaktuellt ämne i dagens Sverige. För 150 år sedan var det lika aktuellt – och än mer påtagligt. "Wargplågan" var en realitet i många landsändar vilket fick myndigheterna att premiera avskjutningen eftersom vargen ansågs farlig för både husdjur och människor. Kampen mot vargen gav resultat. Det var vid den här tiden som den började försvinna från den svenska faunan för mycket lång tid.

I sin år 1855 utgivna "Anteckningar under Ett Tjugoårigt Vistande i Skandinavien" skriver äventyraren och jägaren Llevellyn Lloyd följande:

Vargar funnos, såsom jag nämnt, till stort antal i mitt grannskap. Några hade till och med sina nästen på Halle- och Hunneberg, hvarest man dock icke så lätt kunde komma åt dem för markens otillgängliga beskaffenhet. Någon gång träffade jag på dessa vilddjur. En gång om sommaren, då jag vid middagstid återvände från byn Sollebrunn, beläget omkring 3 mil söder om Ronnebrunn, fick jag se tre fullvuxna vargar vandra helt lugnt tvärs öfver landsvägen, omkring 30 famnar från mitt åkdon; men då bössan låg i sitt fodral, kunde jag ej hinna att afskjuta den. Jag skulle ock föga hafva vunnit derpå, ty hon var laddad endast med små hagel.

Vargar äro och allmänna öfver hela Skandinavien, och hafva från urminnes tider der anställt sina härjningar. Olaus Magnus, som lefde i

16:de århundradet, säger att landet var öfverfylldt af dessa rofdjur, och Pontoppidan* kallar dem en ren landsplåga.

Att utrota dem i länder, såsom Sverige och Norige, hvilka betäckas af gränslösa skogar och otillgängliga berg, är nästan omöjligt. Dock skulle man tro, att deras antal borde betydligt förminsas af de beständiga förföljelser, för hvilka de äro utsatte. Men detta är icke händelsen. De tyckas snarare tilltaga än avtaga i mängd.

SITUATIONEN IDAG ÄR VÄL INTE helt olik den som var vid Lloyds nedtecknande av dessa minnen men det finns många likheter. Frågan om rovdjursjakt är också idag mycket aktuell. Med vargstammens ökning, som vi noterar i vissa landskap, följer förslag och motförslag kring rovdjursjaktens vara eller icke vara.

I gamla tider var denna jakt något som myndigheterna premierade och i Skaraborgs län var det "Lands-Contoret" som uppmunt-

rade till dödande av varg och räv då dessa djur ansågs farliga för både boskap och människor. Några protesterande Djurrättsaktivister fanns inte vid denna tid! Från början var fångstgropen och varggården de effektivaste fångstsätten och många vargropar ute i skogarna minner ännu idag om denna tid.

I SIN "VÄSTGÖTARESA" utgiven år 1747, berättar Linne inlevelsefullt om den "Warggård" som var anlagd på höger sida om vägen vid Broten i Tiveden. Den beskrivs som åttakantig och enligt Linné så brukade "de at skuta ihjäl gamla hästar, hwilka, med sin stank locka wargarne dit, som utan möda kunna hoppa öfwer den slutande gerdsgården, men omöjliga slippa ut".

Linne hade sett det som var en av traktens viktiga frågor: kampen mot rovdjuren och då speciellt varg. Det finns många berättelser om hur närgångna och farliga de kunde vara för både, tamdjur och människor.

I ETT BREV FRÅN PROSTEN Carlenius i Hova till landshövdingen i Mariestad av den 12 januari 1763 skriver denne: "Under det jag tänkte skrifwa mitt ringa namn, inkom den bedröfwelige berättelsen, det 2:ne wargar idag kl. 10 fore middagen, på Wataholms Torp tagit, inwid husdörren, en gässa af 9 åhrs ålder, och, oachtadt modrens skriande, släpat honom bort och ätit upp det ena låret, innan dess döda kropp, medels folcks tillopp kunde räddas".

Befolkningens skyldighet att delta i rovdjursjakt var lagstadgat och fanns redan i de gamla landskapslagarna. Enligt Västgöotalagen var alla som bodde i landskapet skyldiga att medverka i vargskall, bygga varggård om de ägde skog, eller ha vargnät; om detta inte

Vargjakt. Teckning ur *Anteckningar under Ett Tjugouårigt Vistande i Skandinavien*, 1855.

var fallet. I Tiveden valdes skallfogdar sista gången 1860 och reglementen för skallgång antogs sista gången 1842. Åren 1836 och 1837 betecknas som särdeles svåra vargångar.

DEN 9 MARS 1842 BESLUTADES i Skara om en gemensam förening till ”Rofdjurens utdödande i Länet”. Den nedanstående tabellen är hämtad ur de årliga sammanställningar som ”Lands-Contoret” tryckte och utgav. Här noterades antalet årligen dödade djur, vem eller vilka som dödat dem och vilka premiepengar som utbetalades.

Skottpengarna för 1843 uppgick till:

Gammal varg	18 riksdaler
Vargunge	9 riksdaler
Gammal räv	6 riksdaler
Rävunge	2 riksdaler

Detta år dödades 21 gamla vargar, 11 vargungar, 251 gamla rävar och 463 rävungar.

FRÄMSTE VARGJÄGAREN DETTA ÅR var en Thorsander från Stumme inom Skara fögderi som sköt 5 gamla vargar och kunde inkassera hela 90 riksdaler. Vänersnäs store rävjägare, pastorsadjunkten Constantin Dahlgren (1813–1879) inrapporterade detta år endast 1 räv. Men den blivande kyrkoherden kom under sin levnad att avliva totalt 334 rävar och inte nog med det; han antecknade varenda en av dem i en bilaga till församlingsboken. Rävjakten kom att uppta en stor del av hans liv. Kyrkväktaren var behjälplig med att underrätta Dahlgren om någon räv hade varit synlig eller fallit i någon av groparna på prästgårdens marker. Sammanföll detta med söndagens gudstjänst var Dahlgren inte sen att hastigt avsluta densamma.

ÅR 1853, ALLTSÅ TIO ÅR EFTER det systemet med skottpenning införts, dödades 15 vargar, inga vargungar, 254 rävar och 336 rävungar.

Tre jägare dödade vardera 2 vargar, alltså tillsammans 6. Naturligt nog avlivades de flesta vargar inom Vadsbo härad, totalt 8. Inom Läckö fögderi dödades en varg av Johannes

Persson och Magnus Svensson från Tokebo. De nedlade även två rävar och kunde inkassera 30 Riksdaler Banco. Vice pastorn Dahlgren på Vänersnäs inrapporterade detta åt 3 rävar.

1863 var ett magert vargjaktsår. Endast en varg protokollfördes som avlivad. Men inte inom Vadsbo härad som man kunde förmoda utan på Hunneberg. Det var ”eleven vid Skogsskolan å Hunneberg” Nils Andersson som genom sin bedrift kunde kvittera ut 27 Riksdaler Riksmünt.

Kyrkoherde Dahlgren på Näs avlivade detta år sju rävar och kunde utkvittera 63 Riksdaler Riksmünt. Sammanlagt inrapporterades till Lands-Contoret i Mariestad att en varg, 341 rävar och 620 rävungar hade dödat i länet.

År 1864 avlivas den sista vargen i Skaraborgs län. Det var de båda jägarna Carl Jonsson i Ryd och Carl Pettersson i Kungsgäpet som lyckades infånga och döda ”besten” och de fick för detta 27 Riksdaler Riksmünt i premie. Med 1865 upphör tabellen för varg. Man har konstaterat att vargen nu är utrotad i länet. Antalet dödade vargar, både unga och gamla mellan 1843 och 1864, uppgick till totalt 315.

I 1873 ÅRS SAMMANRÄKNING noterades att 438 gamla rävar och 765 unga hade förpassats till sällare jaktmarker. Kyrkoherde Dahlgren på Näset nedlade detta år åtta rävar och med detta resultat hamnade han på delad andra plats. Förstaplatsen intogs av C. A. Boman på Blomberg, Kinneferdings härad, som inrapporterade tio fallda äldre djur. Dahlgren är aktiv in i det sista. Samma år som han dör, 1879, faller han tre rävar. Han var då 66 år gammal.

År 1883 rapporterade in till länstyrelsen att sammanlagt 900 rävar har dödades. Främste jägaren vad gäller gammal räv, är G. Nygren på Hällekis som lyckades döda 9, och av rävungar, Gustaf Karlsson på St. Holmen av Skara fögderi som infångat och avlivat 63.

1893 ÅR ETT LYCKOSAMT ÅR för rävjakten då det i länet nedlätts totalt 1 017 rävar. Premien för

dödande av räv ligger på 2 kronor oavsett om den är gammal eller ung. Årets främste jägare är K. G. Rahm från Almnäs i Norra Fågelås socken och Kronojägaren E. G. Johansson från Bromö, Torsö socken, som båda kan ståta med vardera 12 dödade rävar.

1903, slutår för denna undersökning, fällt totalt 1 220 rävar. Premien var densamma som tio år tidigare, 2 kronor, oavsett rävens ålder. Den främste jägaren var A. Lindgren från Stenseke i Barne härad som lyckades nedlägga 16 rävar.

SÅ VILL JAG AVSLUTA MED ATT berätta hur dråpligt det kunde gå vid ett tillfälle då en varggrop skulle besiktigas. Det omtalas i Uppsala stifts herdaminne, Ljunsans kontrakt 1593–1999 om prosten Petrus Petri Schissler, som var kyrkoherde i Järvsö sedan 1728. Denne hade tillsammans med en bonde anlagt en varggrop. Sådana anlades i regel på en sandås för att inte vattenfyllas. De var i regel tre meter djupa med en diameter av omkring fyra meter och klädda med stockvirke. Mitt i fanns en påle med lockbete. Gropen övertäcktes sedan med kvistar och vidjor som doldes med halm eller granris. När vargen angrep lockbetet föll den i gropen och kunde inte ta sig upp. Där blev den ett lätt byte för jägaren.

Januari månad år 1729 var ovanligt kall. Ylande vargar drog omkring i stora flockar

och kom i sin hunger allt närmare bebyggelsen. Inte underligt att folk blev vettskrämda. Varggroparna var vid dessa tillfällen pålitliga fällor. Schissler och bonden skulle en söndagsmorgon bese sin grop och kontrollera om det fanns någon fångst i den. Tyvärr hade bonden insjuknat och Schissler gick ensam till gropen, där fem vargar hade ramlat ner.

Kyrkoherden försökte nu ensam dra upp och avliva vargarna innan han skulle ta sig till Järvsö kyrka för att hålla gudstjänst. Han ville inte avliva dem i gropen eftersom blodslukten från vargarna skulle skrämma bort andra. Det bar sig nu inte bättre än att han själv ramlade ner och hamnade mitt i vargflocken. Tydligt blev vargarna paralyserade av detta oväntade besök och avstod från att anfalla.

I kyrkan saknade man Schissler och efter förfrågan i prästgården fick man veta att han gått till varggropen. Några karlar begav sig dit och fann kyrkoherden förskräckt, men oskadd mitt bland vargarna. Han drogs genast upp och kunde ta sig till kyrkan för att genomföra gudstjänsten.

Denna dag blev mässan i Järvsö kyrka en hel timme försenad, berättas det. Det var säkerligen en tacksam men skakad präst som livet igenom kom ihåg mötet med vargarna i gropen.

Llewellyn Lloyd var en engelsk sportsman som större delen av sitt liv vistades i Skandinavien. Han var född 1792 och kom 1823 till Sverige där han först vistades i Värmland och senare i flera orter längs Göta älv. Slutligen bosatte han sig i Vänersborg där han avled 1876.

Lloyd uppskattade den nordiska naturen och var en ivrig fiskare och jägare. I synnerhet gjorde han sig bemärkt som en skicklig björnjägare.

Han gav ut flera böcker i sitt hemland England där han berättade om sina jaktäventyr. Men böckerna innehöll också beskrivningar av den skandinaviska naturen. Flera av dem översattes till svenska, bland annat *Scandinavian Adventures* varur citatet i artikeln är hämtat.

